

Nr 214.

Godkänd av första kammaren den 25 maj 1929.

Godkänd av andra kammaren den 25 maj 1929.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av väckta motioner angående fortsättningsskolan.

(Statsutskottets utlåtande nr 110.)

Till KONUNGEN.

Inom riksdagen hava väckts följande motioner rörande fortsättningsskolan, nämligen:

1:o två likalydande motioner (I: 143 och II: 243), i vilka motioner föreslagits, att riksdagen måtte i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring av bestämmelserna i stadgan den 16 september 1918, att fortsättningsskola på landet må kunna anordnas på det sätt, att den omfattar endast en årskurs med minst etthundraåttio undervisningstimmar, förlagda utom den egentliga folkskolans ordinarie undervisningstid;

2:o en motion (I: 18), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta kursplaner för ett sjunde skolår, inrymmande den kurs, som nu tillhör den tvååriga fortsättningsskolans undervisning, samt att därefter den ändring i gällande fortsättningsskolstadga måtte vidtagas, att skoldistrikt med heltidsläsande skolor, som i en obligatorisk sjunde klass tillämpa dessa kursplaner, må erhålla tillstånd att ersätta fortsättningsskolan med ett sjunde skolår;

3:o en motion (II: 34), varit hemställts, att riksdagen i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Eders Kungl. Maj:t — efter utarbetande av härför lämpade kursplaner — ville utfärda föreskrift därom, att skoldistrikt, som vid heltidsläsande sjuåriga folkskolor meddela fortsättningsskolans undervisningsstoff under sjunde läsåret, må äga rätt att befria eleverna från deltagande i fortsättningsskolans undervisning.

Riksdagen vill till en början erinra om att 1918 års bestämmelser rörande fortsättningsskolans anordning, enligt vilka kursen skulle omfatta minst 360 undervisningstimmar och fördelas på minst två år, sedermera underkastats väsentliga jämkningar. Förutom det att den år 1918 beslutade övergångstiden för den obligatoriska fortsättningsskolans genomförande, vilken tid bestämdes till 6 år, genom beslut av 1924 års riksdag utsträcktes med ytterligare 2 år, så att skyldigheten att hava inrättat fortsättningsskola av 1918 års typ icke kom att inträda förrän med utgången av år 1926, har riksdagen såväl år 1925 som år

1928 fattat beslut, vilka inneburit avsevärda modifikationer i fråga om fortsättningsskolkursens längd. År 1925 medgavs sålunda att för lärjungar, som avgått från sjuårig folkskola av huvudform (heltidsläsande folkskola) eller från mindre folkskola av D-1form (heltidsläsande mindre folkskola), kursen finge inskränkas till att omfatta endast en årskurs med minst 180 undervisningstimmar. Detta beslut innebar alltså, för nu nämnda fall, en minskning av fortsättningsskolplikten till hälften av den förut stadgade. Riksdagen betonade emellertid därvid uttryckligen, att en förutsättning för det lämnade medgivandet var, att undervisningen under sjunde folkskoleåret ordnades så, att under detsamma inhämtades minst så mycket av det för fortsättningsskolan särskilt föreskrivna kunskapsstoff, som eljest skulle hava inhämtats under det första året i fortsättningsskolan.

År 1928 vidtogos ytterligare lättnader med avseende å fortsättningsskolplikten. Då gjordes nämligen en sådan ändring i hithörande bestämmelser, att det blev möjligt även för skoldistrikt med halvtidsläsande sjuåriga folkskolor att anordna fortsättningsskolan såsom ettårig. Allenast det villkoret uppställdes, att i sistnämnda fall kursen måste omfatta minst 360 timmar. Dessutom skedde åtskilliga andra förändringar beträffande fortsättningsskolans anordning och undervisningstidens förläggning, alla avsedda att underlätta fortsättningsskolans anpassning efter förhållandena på olika orter.

Av det nu anförda framgår, att oaktat ej mycket mer än tio år förflutit från det de grundläggande besluten angående den obligatoriska fortsättningsskolan fattades av riksdagen och ännu blott två år tillryggalagts, sedan dessa beslut trätt i ovillkorlig tillämpning, genomgripande förändringar vidtagits i fråga om skolans organisation, varigenom avsevärda lättnader beretts såväl skoldistrikten som lärjungarna. Riksdagen har ansett det vara av vikt att bringa i erinran vad sålunda härutinnan redan passerat, då det nu gäller att bedöma, huruvida ytterligare rubbningar i 1918 års beslut om den obligatoriska fortsättningsskolan skola medgivas. Samtliga de framlagda motionerna avse åtgärder i sådan riktning, ehuru de till sin innebörd och allmänna syftning äro väsentligt olika.

Vad först angår motionerna I:143 och II:243, skulle enligt dessa motionärers förslag skoldistriktet kunna, oavsett huruvida folkskolan är hel- eller halvtidsläsande, sex- eller sjuårig, om de så önskade, inskränka fortsättningsskolans kurs till ett år, och timantalet skulle kunna nedsättas till endast hälften (180 timmar) av vad som nu är stadgat såsom minimum för fortsättningsskola i fall, där *sjuårig* halvtidsläsande folkskola förekommer. Till stöd för detta förslag åberopa motionärerna, att den tvååriga fortsättningsskolan på många håll mötts av »en viss motvilja för att icke säga ett bestämt motstånd» samt att denna skola för landsbygdens ungdom skulle innebära ett hinder, när det gällde att efter avslutad skolgång i folkskolan själv förtjäna sitt uppehälle.

Riksdagen kan för sin del icke godkänna nu berörda förslag, då detta enligt riksdagens mening otvivelaktigt komme att leda till en försämring av den ungdomsskola, till vilken dock flertalet av vårt folk är hänvisat. Enligt förslaget skulle visserligen för skoldistriktet valet vara fritt mellan den ettåriga och den tvååriga fortsättningsskolan, men det torde vara att befara, att med det av eko-

nomiska synpunkter starkt betonade betraktelsesätt, distrikten ofta anlägga på skolfrågor, många av dem, där tvåårig fortsättningsskola nu upprätthålles, skola nedlägga den andra årskursen. Att under en ettårig kurs om 180 timmar, byggande på sexårig folkskola, uppnå de mål ur undervisnings- och uppfostringssynpunkt, som med fortsättningsskolan varit avsedda, lärer vara uteslutet. Elevernas ungdom och den korta undervisningstiden lämnar ingen möjlighet härtill, och särskilt torde de praktiskt inriktade fortsättningsskolorna, vilka av 1918 års riksdag betraktades såsom den mest eftersträvansvärda typen, bliva lidande på en sådan förändring.

Då motionärerna tala om den rådande motviljan mot fortsättningsskolan, vill riksdagen framhålla, att man i diskussionen om fortsättningsskolan synes hava visat en benägenhet att generalisera de yttringar av missnöje med och motstånd mot denna skolform, som på en del håll kommit till synes, under det att de många fall, där fortsättningsskolan omfattats med intresse av skoldistriktet och skolgången varit utan anmärkning, låtit föga tala om sig. Man får komma ihåg, att det här gäller en obligatorisk skoltyp, som ännu är i sitt första utvecklingskede, och att det därför är naturligt, att vissa svårigheter måste yppa sig, medan organisationsarbetet ännu befinner sig i begynnelsestadiet. Det är med hänsyn härtill också av vikt att ej draga förhastade slutsatser av på enstaka håll hittills vunna erfarenheter. I detta sammanhang förtjänar påpekas, att enligt senast tillgängliga officiella statistik antalet fortsättningsskolavdelningar uppgår till över 7,000. Att i en så vittomfattande organisation då och då motigheter måste uppstå, är ej ägnat att väcka förvåning eller giva grundad anledning till misströstan om fortsättningsskolans framtid.

Vad så beträffar motionerna I:18 och II:34, sammanfalla visserligen de i dem gjorda yrkandena formellt ej helt och hållet och jämväl till motiveringen förete dessa motioner vissa skiljaktigheter, men i sak avse de en och samma fråga, nämligen den om rätt för skoldistriktet att ersätta fortsättningsskolkursen med ett obligatoriskt sjunde skolår. Såsom motionärerna själva erinrat, har riksdagen förut ägnat detta spörsmål sin uppmärksamhet. I anledning av väckt motion anhöll nämligen 1927 års riksdag hos Eders Kungl. Maj:t (riksdagens skrivelse nr 255), att Eders Kungl. Maj:t måtte taga under omprövning, huruvida sådana ändringar borde vidtagas i folkskolans undervisningsplan, att det sjunde skolårets kursplan komme att inrymma jämväl den kurs, som nu tillhör den tvååriga fortsättningsskolans undervisning. I nämnda skrivelse framhöll riksdagen till en början önskvärdenheten av att inom samhällen med sexårig A-skola främja utvecklingen av ett sjunde obligatoriskt skolår samt att en sådan utveckling lämpligen borde befordras genom det sjunde skolårets omläggning i mera praktisk riktning. Efter att hava angivit vissa riktlinjer, enligt vilka en dylik omläggning syntes böra ske, anförde riksdagen följande.

»Vad därefter vidkommer frågan, huruvida ett sjunde skolår bör befria från all fortsättningsskolplikt, kunna meningarna vara mera delade. Å ena sidan synes man kunna antaga, att införandet av en sådan föreskrift kan komma att i åtskilliga samhällen, som nu hava endast sexårig A-skola, främja upprättandet av en sjuårig folkskola. Men å andra sidan måste uppmärksamhet ägnas

åt spörsmålet, om vilket inflytande en föreskrift av nyss angivet innehåll kan komma att utöva på skolförhållandena i de skoldistrikt, som redan inrättat obligatorisk sjuårig folkskola jämte ett- eller tvåårig fortsättningsskola. Vidare måste övervägas, hur ett sådant beslut kan komma att inverka på skolor av andra typer än de i motionen berörda A-skolorna.

Riksdagen har vid ett övervägande av motionen i denna del stannat vid att icke på frågans nuvarande ståndpunkt taga bestämd ställning till förslaget om att genomgång av en obligatorisk sjuårig folkskola skulle befria från all fortsättningsskolplikt. Detta spörsmål synes emellertid förtjäna att komma under närmare bedömande i samband med den utredning, som riksdagen finner sig böra förorda beträffande sjunde skolårets omläggning. — — — Frågan om åtgärder för att förhindra en försämring av skolväsendet, där man redan infört ett obligatoriskt sjunde skolår jämte ett- eller tvåårig fortsättningsskola, synes också i detta sammanhang böra beaktas.»

Enligt vad riksdagens vederbörande utskott inhämtat, har skolöverstyrelsen jämlikt uppdrag av Eders Kungl. Maj:t på grund av riksdagens i ovannämnda skrivelse gjorda hemställan verkställt en mycket omfattande utredning, som till Eders Kungl. Maj:t inkom den 30 november 1928.¹ Överstyrelsen har i nämnda utredning ställt sig avvisande mot tanken på att i det sjunde skolåret inarbeta den tvååriga fortsättningsskolans kurs.

Enligt riksdagens mening kunna emellertid åtskilliga skäl andragas till förmån för en sådan anordning. Ur undervisnings- och uppfostringssynpunkt synes mera vara att vinna genom en förlängning av skoltiden med ett helt skolår, då lärjungarna under åtta månader oavbrutet stå under lärarens tillsyn och ledning än genom fortsättningsskolans i regel ej mer än 360 timmar omfattande, kanske till några få timmar i veckan eller till spridda tidsperioder förlagda undervisning. Och för en stor del av lärjungarna bör en sådan organisation vara ägnad att undanröja de svårigheter, som genom fortsättningsskolplikten nu stundom kunna uppkomma, då det för dem gäller att genom arbetsanställning bidra till eller själva förvärva sitt uppehälle. De kunna då i en sammanhängande följd fullgöra sin skolgång för att sedan mera odelat ägna sig åt det praktiska livets uppgifter i stället för att, såsom nu, under två år efter folkskolans slut, med vissa mellantider vara underkastade skollikt.

Givetvis måste det eftersträvas, att icke fortsättningsskolans ersättande med ett sjunde skolår medför en försämring av det hittillsvarande kunskapsresultatet av folk- och fortsättningsskolans undervisning. En förutsättning för den föreslagna anordningen måste därför vara, att en omarbetning av de nuvarande läroplanerna för den sjuåriga folkskolan äger rum, så att den sjunde klassen kommer att innebära en verklig påbyggnad på en sexårig avslutad folkskolekurs och en påbyggnad, som i sig innesluter det kunskapsstoff, som i fortsättningsskolan skulle hava meddelats. Härutinnan torde särskilt förtjäna uppmärksamhet vad riksdagen i sin ovan åberopade skrivelse år 1927 anfört beträffande det sjunde skolårets omläggning i mera praktisk riktning.

I likhet med motionärerna anser riksdagen, att den ifrågasatta rätten för skoldistriktet att utbyta fortsättningsskolan mot ett sjunde skolår bör inskränkas

¹ Utredningen är såsom bilaga bifogad statsutskottets utlåtande nr 110.

till att avse allenast de bäst organiserade folkskolorna, d. v. s. de heltidsläsande huvudformerna (A- och B-former). I motionen I:18 hava berörts vissa svårigheter för en sådan anordning, när det gäller skolor av B-form. Riksdagen vill icke förneka, att vad i sådant hänseende anförts, har ett visst berättigande, men tror dock att nämnda svårigheter genom lämpliga anordningar skola kunna övervinnas. Jämväl i andra hänseenden kunna olägenheter av pedagogisk eller organisatorisk art möjligen yppas och hela spørsmålet synes riksdagen vara av den beskaffenhet, att riksdagen ansett ett definitivt ställningstagande från riksdagens sida icke nu böra ske. Saken tarvar att ytterligare utredas och närmare belysas från olika synpunkter. Det förefaller emellertid riksdagen vara av så stor betydelse, att ett avgörande i frågan utan längre dröjsmål kommer till stånd, att riksdagen beslutat hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om framläggande, så snart ske kan och om möjligt till 1930 års riksdag, av förslag i ämnet.

Under åberopande av vad sålunda anförts får riksdagen alltså anhålla, det Eders Kungl. Maj:t täcktes, så snart ske kan och om möjligt till 1930 års riksdag, framlägga utredning och förslag angående rätt för sådana lärjungar från heltidsläsande folkskolor, som med fullständigt avgångsbetyg genomgått sjunde klass, i vilken tillämpats för dylik klass särskilt utarbetad kursplan, att erhålla befrielse från fortsättningsskolplikt.

Stockholm den 25 maj 1929.

Med undersätlig vördnad.